



AKTSAM/Sida Partnership Forum, september 2009

Religionens roll i utvecklingssamarbetet

Religionens roll i utvecklingssamarbetet

Producerad av Sida Partnership Forum, maj 2009

Reflekterande sammanfattning: Ingvar Rönnbäck,
Another Development Perspective

Föredragsreferat och sammanställning: Nils Nordung,
Fryklunds Kommunikation AB

Underlag till gruppsamtalsreferat: Anna Berglund och Dag Jonzon,
Sida Partnership Forum, Nils Nordung och Ingvar Rönnbäck

Publicerad av: Sida, 2009

Avdelning: AKTSAM

Copyright: Sida och författaren

Författare: Nils Nordung

Foto: Ida Nordung m.fl.

Tryckt av: Edita, 2009

Art.nr.: SIDA52482sv

ISBN 978-91-586-2194-7

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.sida.se/publikationer

Innehåll

Religion och utveckling – en utmanande möjlighet	7
Det religiösa perspektivet är alltid närvarande	11
Nya insikter i utvecklingstänkandet	14
Religionen har fått förnyad relevans	17
Ett mycket komplext och spännande forskningsområde	20
Samtal om fattigdom.....	25
Samtal om demokrati och jämställdhet.....	28
Samtal om konflikt och försoning	31
Samtal om klimaträttvisa och utveckling	34
Summering av konferensen	37
Hur går vi vidare?	39
Deltagarlista.....	41



Religion och utveckling – en utmanande möjlighet

KONFERENS VID SIDA PARTNERSHIP FORUM I HÄRNÖSAND 26–28 APRIL 2009
ARRANGERAD AV SVENSKA KYRKAN, SVENSKA MISSIONSRÅDET, DIAKONIA
OCH PMU INTERLIFE

Reflekterande sammanfattning av en utomstående betraktare Ingvar Rönnbäck

Ett seminarium om religionens roll i utvecklingsarbetet arrangerades 26–28 april 2009 av fyra svenska organisationer. Seminariet hölls vid Sida Partnership Forum i Härnösand.

Förutsättningarna för analys och lärande var goda, med nära 60 deltagare från olika organisationer, kyrkor och religiösa samfund i Sverige, Afrika, Asien, Latinamerika och Mellanöstern samlade för gemensam reflektion kring religion och utveckling.

De två dagarnas intensiva dialog visade tydligt för en utomstående betraktare att behovet av denna typ av möten är stort, inte minst med tanke på den komplexitet som de behandlade ämnesområdena visade sig ha. Religion och utveckling är två olika företeelser, men inte desto mindre är de tätt sammanvävda både genom historien och i ett dynamiskt samspel på global, regional och lokal nivå. Utifrån de förutsättningarna är det märkligt att sambandet så sällan analyseras och debatteras.

Arrangörerna – Svenska kyrkan, Svenska missionsrådet, Diakonia och PMU InterLife – alla verksamma i internationellt utvecklingssamarbete – hade utformat ett program som hölls samman av moderatorn *Dr Agnes Aboum* från TAABCO,¹ Kenya. Programmet gav möjlighet till diskussion kring ett brett spektrum av ämnen – allmänna, tematiska samt lärdomar från fallstudier och forskning, men också kring behov och möjligheter inför framtiden.

Programmet erbjöd en verklig utmaning för arrangörer och deltagare, och seminariet utgör sannolikt början på en långsiktig dialog mellan partners i utvecklingsarbete, med gemensamma intressen, men också med olika roller, förutsättningar, kapaciteter och erfarenheter.

En fördjupad reflektion kring religion och utveckling, med önskan att stimulera aktörer och organisationer till samverkan och aktiva insatser för att nå utvecklingsmål, är en betydande utmaning. Detta hör samman med den komplexa relationen mellan religion och samhälle, men är också en följd av globaliseringen med alla dess dimensioner.

En del av verkligheten

Vid seminariet blev många av dessa svårigheter tydliggjorda, konstaterade och analyserade. I ett par inledande reflektioner av *Jan Henningsson* från Sveriges utrikes-departement, *Muhammad Muzammil Cader*, National Coordinator vid fredsorganisationen Samadana i Sri Lanka, *Frank Ubachs*, Policy Advisor vid Nederländernas utrikesdepartement och *Carole Rakodi*, chef för Religions and Development, ett DFID²-sponsrat forskningsprogram i Storbritannien, belystes religion och utveckling från perspektiv som utgick från mångreligiositet, Islam, regerings- och forsknings-perspektiv.

Samtliga delade dock analysen att religion är ett fenomen som omöjligt kan negligeras i försöken att förstå och påverka utveckling. Religion är en del av verkligheten, och för majoriteten av världens befolkning ansedd som grundläggande för livets personliga, sociala, kulturella och ekonomiska aspekter.

De konstaterade också att vi nu allt mer lämnar en period där relationen mellan religion och utveckling knappast alls varit föremål för diskussion och utredning. Olika historiska orsaker till detta nämndes: De ekonomiska och materialistiska perspektivens dominans, utvecklingen av vetenskap och sekularisering, de västliga perspektivens genomslag i den globala utvecklingen, privatiseringen av religionen och den akademiska världens negligering av ämnet – för att bara nämna några.

I den situation som formades av dessa historiska skeenden gjordes religionen osynlig som social verklighet och politisk kraft. När religion fördes på tal uppfattades den antingen som något bakåtsträvande eller något som snart skulle försvinna.

Men fortfarande är religion synlig som kraft och inspiration för en väldig majoritet av världens befolkning. Det syns också tydligt i politikernas retorik, samhällenas organisation, i konflikter och i människors lojaliteter. Religionen har överlevt konfrontationen med vetenskap och sekulär livsstil. Frågan är bara vad slags religion vi talar om. Enligt Carole Rakodi finns ett stort behov av forskning kring religion och utveckling, och hon markerade att det inte finns något bevis på att religiösa aktörer bidrar mer än andra aktörer till utveckling.

De övriga talarna konstaterade också religionens problematiska aspekter, men lyfte samtidigt fram exempel och perspektiv som visar positiva möjligheter och roller för religionen.

Jan Henningsson betonade att religion kan tillhandahålla mening, struktur, gemenskap och befrielse, och efterlyste diskussion om visioner, metoder och förebilder till nytta för utvecklingsarbete. Han gav också aktuella och nutidshistoriska exempel på situationer där religionen spelat en positiv roll.

Muhammad Muzammil Cader betonade bl.a. nödvändigheten av andlig utveckling, eftersom det är ett grundläggande

mänskligt behov, och försummelse av den dimensionen kan leda till förstörelse och krig.

Frank Ubachs försvarade inte religionen som sådan, men beskrev det regeringsstödda arbete i Nederländerna som ger olika aktörer möjlighet till dialog, lärande och bedömning av olika alternativ. Hans budskap kan formuleras så här: Religion kan vara en positiv kraft, och regeringar kan stödja insatser som stimulerar dialog och lärande. Det är en utmaning med inneboende problem för både de trosbaserade organisationerna och de officiella företrädarna, men det är genomförbart. Kanske är det även helt nödvändigt att ta med religionen i beräkningen i det politiska arbetet, eftersom religionen är en grundläggande del av den sociala verkligheten och ett fenomen med global räckvidd.

Dialog kring fyra teman

Utifrån denna introduktion gav seminariet sedan utrymme för dialog kring fyra teman – alla avgörande för utveckling, och utmanande för såväl trosbaserade organisationer som andra. Dessa teman diskuterades: *Konflikt och försoning, fattigdom–rikedom, demokrati och jämställdhet* samt *klimat och utveckling*.

Som introduktion till grupparbetena hölls korta anföranden kring varje tema av *Isaiah Dau*, Sudan, *Ernesto Alayza*, Peru samt *Nafisa Gouga D’Souza* och *Beena Sebastian* från Indien. Därefter kunde deltagarna välja ämne utifrån intresse.

Diskussionerna i grupperna beskrivs på annan plats i denna dokumentation. En övergripande reflektion är dock att deltagarna engagerade sig djupt för att finna hur man från ett religiöst perspektiv kan agera i mötet med utvecklingsarbetets avgörande utmaningar.

De perspektiv som presenterades från grupperna kan sammanfattande tolkas som ifrågasättande av makt, våld, välfärd, patriarkat och ohållbar utveckling. Medel för att uppnå en ”förändrad värld” handlade om andlig utveckling, uppbyggnad av gemenskap, livsstilsförändringar, insatser för jämlikhet, nätverkande och påverkansarbete.

I stort sammanfaller perspektiven med dem som presenteras från sekulära organisationer och intellektuella över hela världen. Skillnaden är dels att analysen till viss del formuleras med utgångspunkt i en religiös begreppsapparat, dels – och väsentligast i detta sammanhang – att det religiösa perspektivet får sin tydliga plats i helheten. I samtalen uttrycktes detta både i allvarlig självvrannsakan och i hoppfulla beskrivningar av de möjligheter för utveckling som man menade att det religiösa perspektivet bidrar med.

Inställningen i samtalen präglades av avvaktande nyfikenhet, reflektion och respekt för varandra.

Forskning, analys och lärande

I slutet av seminariet fick Frank Ubachs och Carole Rakodi ett tillfälle att ytterligare fördjupa beskrivningen av sina resultat och sitt arbete i sina respektive sammanhang i Nederländerna och Storbritannien. De betonade åter vikten av analys, lärande, forskning och dialog inom ämnesområdet, och beskrev insatser för att främja lärandet.

Både Ubachs och Rakodi visade tydligt att relationen mellan religion och utveckling är ett forskningsområde med egen bärkraft, som måste hanteras av samtliga utvecklingsaktörer – även om roller, mandat och perspektiv är olika.

Det är lätt att förstå varför Frank Ubachs och Carole Rakodi var inbjudna till seminariet. Förutom att de bidrog med kunskap, forskningsresultat och reflektion, kan de också ses som föregångare på detta område. Arrangörerna behöver stöd för fortsatt dialog och utforskning av relationen mellan religion och utveckling, och behöver därför få svenska myndigheters uppmärksamhet. Arbetet i Nederländerna och Storbritannien fungerar i sammanhanget som goda exempel, eftersom regeringarna där har visat stort intresse i att stödja insatser som utvecklar dialogen och lärandet kring religion och utveckling. Kanske kan dessa länder anses vara mer framsyna och lösningsorienterade inom området?

Religion och utveckling är ett högst relevant ämne, inte bara för trosbaserade organisationer, utan också för samhällets sekulära delar. Detta faktum kan motivera regerings- och myndighetsaktörer att engagera sig i ämnesområdet, och att stödja initiativ som syftar till att nå viktiga utvecklingsmål. Att det också finns problem bör inte vara en ursäkt för att hålla relationen mellan religion och utveckling utanför den offentliga arenan. I ett demokratiskt samhälle måste religion och utveckling diskuteras och analyseras.

Reflektioner

När Bo Forsberg från Diakonia och Lena Ingelstam från Sida fick uppgiften att reflektera kring seminariet som helhet berördes också dessa frågor. Lena Ingelstam underströk dessutom vikten av att de trosbaserade organisationerna bygger på demokratiska värden och att de förmår gå från hjälparbete till utveckling.

Bo Forsberg betonade att seminariet var en startpunkt för något som kräver fler tillfällen till dialog. Han talade vidare om de inbyggda motsättningar som blir tydliga i diskussionen kring religion och utveckling. Men han lyfte också fram de gemensamma och positiva värderingarna, bl.a. att alla människor är skapade jämlika och med samma värdighet. Det uttrycks i den religionsövergripande regeln om att behandla andra som vi själva vill bli behandlade. Han markerade också med eftertryck att den marginaliserade och förtryckta människan måste stå i centrum för engagemanget.

Det religiösa perspektivet är alltid närvarande

THE MEANING OF RELIGION IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT – AN INTERFAITH PERSPECTIVE

Mr Jan Henningsson, Ministry of Foreign Affairs, Sweden.

Jan Henningsson lyfter i sitt föredrag fram tre viktiga företeelser som är utmärkande i världen i dag, och som är viktiga för konferensens ämnesområde:

- Majoriteten av jordens befolkning verkar identifiera sig själva med hjälp av religiös tradition eller kultur
- I uppbyggandet av nya nationalstater i den postkoloniala eran (från 1919) ser många människor religionen som den autentiska och inhemska formen av nationalism
- Inom ramen för FN:s organisationsfamilj – och andra mellanstatliga forum – lyssnar politiker i allt större utsträckning till religiösa ledare, och skapar därmed en dialog mellan utvecklingen av internationell lagstiftning och religiösa resonemang



Jan Henningsson

Vilka funktioner fyller då religionen? Jan Henningsson refererar till "the World Values Survey" (WVS) – ett globalt nätverk av forskare som studerar värderingar och deras inflytande över socialt och politiskt liv.

Den bild WVS presenterar lyfter fram två dimensioner som fångar in analysens resultat:

Den första dimensionen speglar relationen mellan *traditionella värden* och *sekulära/rationella värden*. Den reflekterar kontrasten mellan samhällen där religion är mycket viktigt respektive oviktigt. Till denna skala relaterar många andra förhållningssätt, t.ex. till familjerelationer, auktoriteter, abort m.m.

Den andra dimensionen speglar relationen mellan *överlevnads- och självförverkligande-värden*. Där välfärden ökat kraftigt under de senaste generationerna kan man konstatera att många tar överlevnaden för given. Därmed flyttas fokus från frågor om ekonomisk och fysisk trygghet till frågor om subjektivt välbefinnande, självförverkligande och livskvalitet.

I nästan alla industrialiserade samhällen har ett skifte skett från traditionella till sekulära/rationella värden. Samtidigt har den fortsatta utvecklingen mot kunskapssamhället skapat en förskjutning från överlevnadsvärden till värden som rör självförverkligande.

Jan Henningsson menar att denna utveckling relaterar till polarisationen mellan materialistiska och postmaterialistiska värden. De som upplever överlevnaden garanterad och styrs av värden kopplade till självförverkligande prioriterar frågor som rör miljö, tolerans och delaktighet i beslutsfattande.

Den situation som skapas när dessa värden styr främjar samhällen som präglas av tillit och tolerans.

Ingelhart-Welzels "Cultural Map of the World" visar att de flesta människor på jorden tillhör gruppen som styrs av traditionella värden och överlevnadsvärden, medan en minoritet – t.ex. skandinaver – är sekularister/självförverkligare.

Visioner, metoder och förebilder

Enligt Jan Henningsson erbjuder religionen mening (meaning), gemenskap (community), sammanhang (order) och befrielse (liberation). I utvecklingssammanhang kan religionen också bidra med *visioner, metoder och förebilder*.

Visionerna om en bättre värld, som presenteras i religiösa traditioner, kan tillämpas – och har tillämpats – som källa för strävan att uppnå bättre förutsättningar för människor och samhällen. Jan Henningsson nämner Latinamerika, Sydafrika och Palestina som exempel på områden som präglats av den inriktningen. Befrielseteologin är ett av flera exempel på detta. Gemensamt för många av de tänkare som format dessa strömningar är en teologi som är samhällsinriktad snarare än individinriktad, och drivs av ett starkt patos för rättvisa.

Jan Henningsson ställer den utmanande frågan:

– Om vi skulle återvända till dessa regioner i dag – hur skulle vi då värdera den roll som religiösa och politiska ledare spelat genom att lyfta fram motiv från Bibeln i kampen för frihet och mot fattigdom? Skulle det vara rättvisande att säga att – särskilt i Sydafrika och delar av Latinamerika – så har strävan för frihet varit framgångsrik, medan kampen för rättvisa fortfarande behöver utkampas grundligare?

Jan Henningsson nämner också angelägna exempel från andra religioner och kultursfärer, som visar på kopplingen mellan de religiösa idealen och den inverkan de har på teori och praktik i samhällsbyggande och utveckling.

När det gäller religionens bidrag av *modeller och metoder* lyfter Jan Henningsson särskilt fram den problematik som är förenad med lagstiftning som ett utflöde av religiös etik. Sådan lagstiftning tenderar nämligen att bli ett olyckligt redskap för konfessionella majoriteter att tvinga sina värderingssystem på minoritetsgrupper.

Religionens förmåga att forma personer som fungerar som positiva förebilder ser Jan Henningsson som en tillgång.

– Oavsett autenticiteten i helgonstatusen och historiciteten i helgonbiografierna så fortsätter den helige Franciskus, Moder Teresa och andra att inspirera människor.

Jan Henningsson levererar också denna utmanande poäng: ”Vi behöver nyansera begreppet sekulär, så att det kan omfatta det religiösa”, och avslutar med konstaterandet:

– Många av oss lever och har levt nära de verkligt fattiga. Vi vet att för många av dem handlar allt om det dagliga brödet, om fysisk och mental överlevnad. Här kan begreppet ”utveckling” upplevas abstrakt. Religion som hopp och tröst – riskfyllt, men ibland det enda värdiga alternativet.



Nya insikter i utvecklingstänkandet

DEVELOPMENT, RELIGION AND THE IMPORTANCE OF RELIGION IN DEVELOPMENT

Mr Muhammed Muzzammil Cader

– Moderator and National Coordinator of SAMADANA, Sri Lanka



Muhammed
Muzzammil Carder

Muhammed Muzzammil Cader från Sri Lanka målar upp ett historiskt skeende där såväl utveckling som religion är dynamiska beståndsdelar.

– De koloniala härskarnas intresse för utveckling handlade i första hand om ett agerande för att nyttja materiella resurser till förmån för sig själva, säger han. Det var först efter andra världskriget som ”utveckling” framträdde som en väsentlig fråga för enskilda länder och för världen som helhet.

Cader betonar att begreppet ”utveckling” har många olika betydelser inom många olika sammanhang – biologi, psykologi, konstruktion o.s.v. När vi talar om utveckling för ett mänskligt samhälle, ett land eller ett folk är de flesta aspekterna av begreppet relevanta. Utveckling handlar alltid om tillväxt, förändring och förbättring. Det berör både kvalitet och kvantitet. Det relaterar till såväl mänsklig som materiell utveckling.

Cader hänvisar till FN:s utvecklingsstrategi, och konstaterar att den i början hade en ansats som fokuserade ekonomisk tillväxt, därefter kom fokus att riktas på social utveckling, rimlig fördelning av inkomster och social rättvisa. Därefter har fokus förskjutits till att gälla strukturella förändringar och nationella policies.

Vid 2000-talets ingång beskrevs utveckling som ”processen för att utöka människors möjligheter att leva ett långt och friskt liv, få utbildning, ha de resurser som behövs för en draglig levnadsstandard och åtnjuta polisk frihet, garanterade mänskliga rättigheter och självrespekt.”

– Allt detta lyfter fram utvecklingens ingredienser och egenskaper som det goda i livet, det som åstadkommer det tillstånd av mänskligt välbefinnande som uttrycks i begrepp som inkomst, hälsa, utbildning, miljömedvetenhet, frihet, säkerhet och åtnjutandet av mänskliga rättigheter. Kort sagt: de omfattar de politiska, sociala och ekonomiska aspekterna av livet.

Cader konstaterar att de egenskaper som alltid finns med i utvecklingstänkandet är

- *växt* – i första hand en process av ökning och expansion
- *förändring* – alla typer av förändring
- *förbättring* – en kvalitativ egenskap hos utveckling som måste bedömas utifrån mänskliga värderingssystem

- *odelbarhet* – alla beståndsdelar i utveckling är kopplade till varandra. Varje enskild del som släpar efter kan störa hela utvecklingsprocessen.

Religionens bild av verkligheten

Utifrån denna beskrivning av begreppet utveckling vänder Cader blicken mot begreppet religion:

– Talet om andlighet³ eller religion blir aldrig fullständigt utan medvetenheten om Gud, konstaterar han – och reflekterar över skapelsen med sin fantastiska organisation och meningsfullhet som ett bevis på Guds existens.

Denna religionens bild av verkligheten har, konstaterar Cader, under lång tid ifrågasatts av vetenskapen, och ansetts bevisad som en bluff.

– Men idag har samma vetenskapliga vapen till slut vänts åt andra hållet, och nu bevittnar vi hur vetenskapen står redo att föra ut Guds ord, menar han. Kunskapens utveckling har tjänat till att tydliggöra och befästa sanningen.

Denna förändring ställer kopplingen mellan andlighet och utveckling i ett nytt ljus. Tanken att religionen var grym och ond har ju fått till följd att utvecklingsexperterna helt enkelt ignorerat tanken att andlighet skulle spela någon som helst roll i utvecklingsprocessen. I och med det förnyade synsättet har en ny syn på religionens roll utvecklats, i och med att man insett att alla de ovan nämnda aspekterna av utveckling har kopplingar till andlighet.

– Utan andlighet kan inte processen för att öka människors möjligheter att leva ett långt och friskt liv genomföras, säger Cader. Nu känns det som om bristen på andlig kunskap gjort att utbildning snarare lett människan mot elände och bedrövelse än till ett lyckligt liv.

Detta har, enligt Cader, skett för att man inte haft kontakt med de rättesnören som religionen ger för förvaltning och fördelning av jordens tillgångar.

– De mänskliga rättigheternas grund är garanterad i alla andliga skrifter och undervisning. Det har ignorerats, och därför är de som talar om mänskliga rättigheter också de som bryter mot dem.

– Uttryck på ett annat sätt: Människors begränsade kunskap måste utökas genom andlighet, för att ge ett bredare, mer omfattande och långsiktigt perspektiv i utvecklingsprocessen, så att den ska uppnå sina rätta kvaliteter och egenskaper.

Cader menar att renässansen för det andliga tänkandet i utvecklingsarbetet delvis beror på att den tidigare synen misslyckats med arbetet att bekämpa fattigdom, ojämlikhet och

3 I detta dokument har det engelska ordet "spirituality" översatts med "andlighet". Det ordet har i samtida svenska fått en vidare betydelse än det tidigare haft och motsvarar ganska väl engelskans "spirituality". Med ordet avses värden och mänskliga strävanden som går utöver det rent materiella men som dock inte behöver sammanfalla med en religiös livssyn.

orättvisa. Nu ser man religion som en möjlig avgörande faktor för att nå utvecklingsmålen.

Nyckeln i detta synsätt bygger på att man möter människor i deras situation.

– Utveckling börjar med att människor förstår människor. Bara om utvecklingen utgår från hur människor uppfattar verkligheten, och sin plats i den, kan den bli effektiv. Och det är slående att den absoluta majoriteten av de fattiga är religiös!

Cader betonar att poängen i det synsätt som tar hänsyn till religionen inte är om man uppfattar att tron är ”sann” eller ”osann”, utan att den – oavsett vilken form den tar – utgör en social och politisk realitet.

– Utmaningen är därför att skapa en ny fas i utvecklingen – denna gång grundad, inte på experternas planer, utan på sociala realiteter – på livet så som det faktiskt levs!



Religionen har fått förnyad relevans

THE INTERFACE BETWEEN RELIGION AND DEVELOPMENT

Mr Frank Ubachs, Policy Advisor, Ministry of Foreign Affairs, Netherlands

Den holländska regeringen är engagerad i forskning och reflektion kring olika aspekter av religionens roll i utvecklingsarbetet. Frank Ubachs, som representerar utrikesdepartementet, konstaterar att religionens relevans för människor förefaller ha väckts på nytt såväl i utvecklingsländer som i Europa.

– Det verkar som om vägen till modernisering inte med självklarhet leder till sekularisering, säger han.

Han menar att detta förändrar uppfattningen av religion som något som motverkar utveckling. Nu framträder en bild som åtminstone kompletteras med aspekter som gör att religionen lever vidare som en del av den moderna tiden. Detta föranleder Ubachs att ställa frågan:

– Om religionen inte bara är en del av det förflutna, utan också en del av framtiden – vilken roll har den då i utformandet av den framtiden?

Som en historisk fond till detta konstaterar Frank Ubachs att religionens maktposition i Europa har förändrats genom historien, så att varken kyrkor eller trosbaserade organisationer har självklar tillgång till makt och inflytande över politikens inriktning. De måste därför förhandla med regeringarna för att försöka påverka den.

Också ute i världen har denna dualism blivit tydligare, vilket innebär att religioner upplever att deras institutioner får konkurrens av staten, eller blir dominerade av den.

– Särskilt tydligt blir detta när staten inte lyckas leverera de utlovade tjänsterna till befolkningen. I alla dessa länder är det religiösa institutioner som träder in och tillhandahåller de grundläggande tjänster som behövs för människors överlevnad, säger Frank Ubachs. Och detta oavsett vilken religiös kultur som är rådande.

– Det är denna spänning, eller till och med konkurrens, som utmärker många ansträngningar att hjälpa människor hantera katastrofer, övervinna sjukdomar och bygga ett bättre liv. Och det är här som man måste finna nya vägar att tänka och verka. Att fortsätta eller förvärpa denna konkurrens gynnar inte invånarna!



Frank Ubachs

Kunskap om sammanhangen

Ubachs menar att man som regering i t.ex. hans eget land därför grundligt måste hantera tre väsentliga frågor i detta perspektiv:

- Hur ser de religiösa, historiska, kulturella och sociala sammanhangen ut?
- Hur ser de aktuella poliska aktörerna och agendorna ut?
- Vilka alternativ finns?

För att klara detta krävs dialog med många människor ”på marken”, som har lokal insideskunskap och/eller erfarenhet av de lokala sammanhangen. De religiöst baserade organisationerna respektive de statliga representanterna har i denna dialog olika partners och nätverk – och därmed olika information. Idealet vore därför, enligt Frank Ubachs, att finna vägar att dela insikterna med varandra och därmed utöka den gemensamma kunskapen, för att bättre kunna bedöma möjligheter och risker.

Holländska regeringen har redan för några år sedan inlett dialog med de trosbaserade organisationerna. Det har institutionaliserats i ”the Knowledge Forum for Religion and Development policy”, där man undersöker religionens betydelse för inriktningen av utvecklingsarbetet.

Vad har då resultatet av forumets arbete blivit hittills?

Erfarenheter och resultat från forumets arbetet hittills har samlats i skriften ”Handout – Religion and Development Policy” (www.religie-en-ontwikkeling.nl/publications). Den behandlar dels ämnet i stort, dels gör den särskilda fördjupningar kring

- utbildning
- hiv och aids
- religion och konflikt
- ekologisk uthållighet

Förra året beslutade forumet att angripa frågeställningar på en mer politisk nivå, och begärde att få möta ministern för utvecklingssamarbete för samtal. Följden har blivit årliga samtal mellan ministern och direktörerna för de berörda organisationerna kring ett särskilt tema. För att diskussionerna ska bli relevanta har forumet valt att välja ämnen som ligger nära ministrerns strategiska planering. Årets tema är ”Religion in Fragile States”.

– Det viktigaste i dialogen är inte att endast utbyta perspektiv, utan att uppriktigt sträva efter att finna praktiska angreppssätt som gynnar båda parter.

Reflektionen är outhärlig

Frank Ubachs menar att det, när man försöker definiera omfattningen av samarbetet mellan religiösa organisationer och

sekulära bidragsgivande regeringar, är viktigt att fastställa hur bidragen relaterar till rent religiösa aktiviteter. Den definieringen är dock inte helt enkel, eftersom stöd till t.ex. bygget av en moské eller kyrka kan få som följd att människor får utbildning eller tillgång till mat.

En annan intressant frågeställning gäller de religiösa organisationernas anspråk på att lättare få legitimitet och förtroende än ett sekulärt organ, i relation till traditionellt religiösa samhällen. När insatserna sker med stöd av en sekulär stat är det dock inte ovanligt att organisationen markerar distans till det rent religiösa, och därmed inte kan åtnjuta den fördelen.

– Eller, undrar Ubachs, är det så att det kanske är olika nyanser i organisationernas resonemang med bidragsgivarna respektive med målgrupperna?

Han ifrågasätter också i vilken grad den religiösa inriktningen verkligen är en fördel när den representerar en tradition som möts av misstänksamhet från målgruppen.

– Dessa synpunkter syftar inte till att misskreditera de religiösa organisationernas arbete, betonar Frank Ubachs. De är en varning att inte vara okritisk när det gäller religionens roll i utvecklingsarbetet. Allt är en fråga om sammanhang. För att kunna agera ansvarsfullt och framgångsrikt gäller vårt behov i första hand information. Båda parterna – regering och organisationer – har tillgång till detaljerad information från olika vinklar. Det finns mycket att vinna på att arbeta tillsammans och dela information.

Nästa steg i forumets arbete är att inleda mer praktiska angreppssätt. Det kommer att ske genom två viktiga insatser:

- Samverkan mellan å ena sidan statens analysverksamhet kring oroliga och konfliktdrabbade stater, och å andra sidan organisationernas motsvarande verksamhet
- Undersökning av synergieffekter i ett givet konkret sammanhang. Det handlar, enkelt uttryckt, om att inbjuda alla relevanta aktörer till samtalsbordet, med avsikt att identifiera gemensamma intressen

– Vår roll som facilitator i dialog och försoning kolliderar inte med vår inställning om skillnaden mellan kyrka och stat, markerar Ubachs. Det vi gör är att erkänna de religiösa aktörernas inflytande och legitimitet och den roll de spelar i kampen för människors behov.

– Ibland är gränsen mellan utveckling och religion verkligt hårfin och vi måste ständigt fråga oss själva om vi inte håller på att överträda den gränsen. Därför är reflektionen oundgänglig. Vi måste klargöra våra mål och våra partners mål. Tillsammans måste vi urskilja när samverkan är gynnsam och var begränsningarna finns. Det är motivet för vår dialog med de religiösa organisationerna.

Ett mycket komplext och spännande forskningsområde

THE INTERFACE BETWEEN RELIGION AND DEVELOPMENT

Prof. Carole Rakodi, Director of the DFID-sponsored program "Religions and Development (RaD)", United Kingdom



Carole Rakodi

Professor Carole Rakodi inleder med att skapa en historisk fond till studiet av relationen mellan religion och utveckling.

– I synnerhet Europa har upplevt sekler av kamp om dominans mellan och inom religioner. Detta övertygade människor om att endast sekulära modeller för relationer mellan stater kan leda till att man drar fördelarna av den materiella välfärd som skapades av vetenskap och teknologi.

Bilden förstärktes av den tydliga efterblivenhet man upplevde präglade länder som dominerades av andra religiösa traditioner, i synnerhet muslimska länder.

Det är inom ramen för denna bild av verkligheten som de ekonomiska perspektiven får en dominerande ställning.

– Den nuvarande ekonomiska dominansen i utvecklingsarbetet menar jag att man kan spåra tillbaka till dessa erfarenheter, säger Carole Rakodi.

Detta är, enligt Rakodi, kopplat till moderniseringsteorin, som var den teori som tydligast influerade utvecklingen under 50- och 60-talen, och även senare. Den ligger nära den koloniala förståelsen av de koloniserade samhällena, och antagandet att en västlig organisering av sociala och kulturella institutioner skulle ge ekonomisk tillväxt, och bidra till ett ekonomiskt avancerat, "modernt" samhälle.

I utvecklingsresonemanget var detta kopplat till dåtidens önskan om sekularisering, vilket handlade om att förpassa religionen till den privata sfären och ta bort religionen från den statliga makten.

Detta försatte religionen i en känslig situation i många länder. Religion är trots allt en alternativ källa till auktoritet till staten, och alternativ organisationsform – och därmed en potentiell utmaning till staten. Och dessa sköra stater som växt fram ur kolonisering var tämligen känsliga för denna potentiella utmaning.

– Så rollen för religionen och de religiösa enheterna i "utvecklingsindustrin" formulerades och utvecklades av västliga regeringar och institutioner, som alla hade någon variant av sekularism i sina politiska system, och som alla hade en ambivalent inställning till frågan om huruvida religion var en kraft för det goda eller det dåliga, menar Rakodi.

Betydelsefulla aktörer

Trosbaserade organisationer fortsätter dock att vara mycket betydelsefulla utvecklingsaktörer, trots att de inte alltid är uttryckligen erkända som sådana. Rakodi menar att de själva inte heller gör de sina egna religiösa utgångspunkter tydliga.

– Och det tror jag gäller speciellt organisationer i den europeiska kontexten, som har relationer till regering och måste vara försiktiga när det gäller att beteckna sig som religiösa organisationer.

Men det är, enligt professor Rakodi mycket tydligt att religion har en nyckelroll i miljontals människors liv. I många samhällen är religiösa organisationer bland de viktigaste sociala organisationerna. Men ofta är de hierarkiska, patriarkala, och mot många typer av social förändring, som är viktig för dem som är intresserade av utveckling.

– Det är också tydligt att de dominerande trostraditionerna har global räckvidd och att globaliseringens nuvarande ansikte leder till att detta förstärks. Samtidigt har religionens roll i det offentliga livet omvärderats. Religion och politik kopplas ihop på alla möjliga sätt – och många av dem är mycket kontroversiella.

– Vad vi inte vet är exakt *hur* dessa saker är viktiga. Vad det betyder på marknivån, och vad konsekvenserna är. Trots att det för alla er som är praktiker på området är en del av er praktiska erfarenhet, så är kunskapen inte systematisk och har inte blivit bearbetad så att det kan föras ut i utvecklingsdebatten.

Forskningsprogram med två huvudteman

– Och detta var faktiskt startpunkten för vårt forskningsprogram. Vår utgångspunkt är att både utveckling och religion är mycket vida begrepp. Båda har enorma variationer och fasetter.

Forskningsprojektet samlar befintlig kunskap, utvecklar ny kunskap och definierar begrepp, som bas för en förbättrad dialog. Arbetet sker i fyra länder. I tre av dessa – Indien, Tanzania och Nigeria – finns minst två av de stora trostraditionerna, och de har i något avseende varit i konflikt. Det fjärde landet, Pakistan, har en dominerande religion, men de västliga biståndsgivarna tycker det är svårt att arbeta där, för att de inte förstår hur landet fungerar.

Researchprogrammet har inriktats på två huvudteman. Det ena handlar om relationen mellan å ena sidan religiösa värderingar och trosföreställningar, och å andra sidan attityder, vanor och handlingar hos individer i sociala grupper – s.k. ”levd religion”.

– Det här området är särskilt intressant när man ser ett glapp mellan religionens undervisning och vad människor gör i vardagen.

Det andra temat behandlar samhällsnivån, och studerar relationen mellan religiösa organisationer, stater och sociala organisationer.

Mönster framträder

Vilka insikter har då forskningen gett så här långt?

En grundläggande förutsättning är, menar Carole Rakodi, att vi inte talar om två avgränsade sfärer när det gäller religion och utveckling. De sekulära utvecklingsaktörernas antaganden påverkas av deras mer eller mindre underförstådda uppfattning av vad religion är. Å andra sidan finns det religiösa organisationer som driver vissa sekulära principer och idéer. Dessutom varierar värderingssystemen såväl inom de sekulära som inom de religiösa organisationerna.

I detta komplexa sammanhang ser man i forskningen vissa mönster framträda:

Det professor Rakodi konstaterar först är att religionens roll i samhället är mycket omstridd, såväl inom de religiösa traditionerna som av icke-troende. Inom alla de dominerande trostraditionerna ser man en dualism mellan de moderata krafterna – främst de etablerade religionerna/samfunden och tankeskolorna – och de radikala krafterna – som i många av trosriktningarna gestaltas genom någon form av väckelserörelse. Men inom dessa radikala krafter finns också olika riktningar, t.ex. inom Islam, som har både en strömning som betonar personlig religiös utveckling för att bli ”en bättre muslim” och en politiskt inriktad radikal strömning som vill nå politisk makt.

En annan trend är att de dominerande världsreligionerna uppenbarligen genomgår en generell tillväxt, även om vissa regioner går mot trenden – tydligast är det i Europa. Samtidigt visar t.ex. traditionella trosåskådningar nedgång, till förmån för de stora religionerna.

Ytterligare en trend gäller religiös konvertering.

– Detta handlar inte bara om följden av det man kan kalla andlig väckelse, utan också en handling för att undfly social uteslutning och att främja känslan av tillhörighet och värdighet, säger Carole Rakodi och exemplifierar med Indien där människor ur lägre kast konverterat till kristendom och buddhism.

En fjärde trend från forskningsresultaten är att religionen förefaller ha blivit viktigare när människor definierar och uttrycker sin identitet. Den har också fått en mer framskjuten plats i den offentliga sfären. Professor Rakodi menar att religionen i första hand är en källa till identitet, och utvecklingen innebär att den känsla av nationell identitet som postkoloniala regimer ansträngt sig för att skapa i vissa fall bryts av att den religiösa identiteten uppträder, eller återuppstår. Detta konstaterar man i såväl Indien som i Nigeria.

Religion och politik

– Detta för mitt resonemang till kopplingen mellan religion och politik, säger Rakodi, eftersom religion alltid har använts som ett instrument i politiken.

Hon konstaterar att en aktuell trend är att den instrumentella användningen av religion i politiken har ökat de senaste åren.

– Och om det fortsätter finns möjligheten att det tillför ytterligare styrka till den religiösa identiteten, vilken kan underminera andra former av tvärgående kopplingar mellan människor, t.ex. nationalitet eller klass. Och det finns viss oro för att utvecklingen av denna trend ska göra det svårare för fattiga människor att göra gemensam sak, eftersom deras religiösa identitet mobiliseras kraftigare än deras identitet som missgynnad grupp.

Ett tydligt exempel på religionens ökade roll i politiken gäller Islam, med den muslimska åsikten att regerandet ska ske i linje med sharialagarna. Det leder till en allmän islamisering, eftersom även partier med annan inriktning anstränger sig att i den politiska debatten argumentera för att deras politik har kvaliteter som matchar de religiösa önskemålen.

– Det förefaller alltså som om islamiseringen förstärker religionens roll i den allmänna sfären, även om det i sig inte stöds av så många muslimer.

Motsatta trender

Men Carole Rakodi betonar att man också ser motsatta trender, i situationer där religionen mobiliseras för att överbrygga sociala klyftor, och används t.ex. i konfliktlösning.

Hon konstaterar också att användningen av religion i politiska syften ibland ger bakslag, när människor upplever att de religiösa regimerna inte kan leverera bra ledning och ökad välfärd.

Ytterligare ett område där trenderna relaterar till utvecklingsfrågor är relationen mellan religion och ekonomisk utveckling, där professor Rakodi berättar att det förefaller som om belöning för hårt arbete generellt inom religionerna uppfattas som berättigat, förutsatt att den används rätt. Framgång och välfärd ses som en gåva från Gud, och en belöning för religiös efterlevnad. Detta förefaller, i flera religiösa traditioner, minska betoningen på *hur* välfärden erhålls, vilket i vissa fall kan främja tveksamma medel för att nå framgången, t.ex. korruption.

Carol Rakodi reflekterar också över den service som religiösa organisationer tillhandahåller i samverkan med stater, och hur de religiösa värderingarna kan påverka servicen i förmodat sekulära stater.

– Det leder också till en slags spegelbild av detta: Hur är det med staternas inverkan på de religiösa organisationer som

tillhandahåller denna service? I synnerhet när de tar emot ekonomiskt stöd från regeringens kassa?

Ett sista ämne som professor Rakodi berör kort är genderfrågan, där hon nämner ett exempel från Nigeria, där religiösa ledare motverkat ett förslag på nationell nivå från kvinnorörelsen, medan religiösa organisationer i en av delstaterna arbetat till förmån för mycket progressiv lagstiftning inom samma område.

Därmed återkommer hon till en av de grundläggande förutsättningarna i såväl det verkliga mötet mellan utveckling och religion, som studiet av detsamma: Detta är ett mycket komplext område, med många aspekter och motsägelser.



Samtal om fattigdom

INLEDNING

Ernesto Alayza, Bartolomé de las Casas Institute, Peru

Ernesto Alayza målar, i sin korta inledning till gruppsamtalet, en dyster bild av fattigdomens kraftfulla grepp om världen.

– Vi har bevittnat fyra decennier av utveckling och massor av resurser med fantastisk teknologi och ekonomisk utveckling. Men trots det internationella samfundets ansträngningar ser vi nu att antalet människor i fattigdom ökar.

Ernesto Alayza definierar fattigdomen som en situation där man inte har tillgång till de värden och resurser som krävs förverkiga sina drömmar och mål. Han menar att dessa begränsningar urholkar livsvillkoren för människor, både individuellt och kollektivt på ett sätt som leder till avhumanisering i både subjektiv och objektiv mening.

Fattigdomen ställer människor utanför möjligheten att tillgodogöra sig lagliga rättigheter, eftersom verkligheten visar att det krävs resurser i form av en professionell profil eller kontakter med inflytelserika personer för att få del av dessa rättigheter.

För att få rättigheterna måste fattiga människor vara oerhört väl organiserade, menar Alayza, vilket sällan är möjligt under de rådande villkoren. I den situationen kan de i stället råka ut för att karismatiska ledare drar nytta av deras situation och använder sin kraft till att bygga en populistisk relation där man gör de fattiga människorna till sina kunder.

Alayza konstaterar att situationen bygger på ett systemiskt problem som håller sig självt levande och för varje dag förflyttas längre och längre bort från lösningen. Det är ett problem för världen som helhet, men det trotsar de internationella institutionerna – för trots alla program och kampanjer är problemet ännu inte löst.

Detta systemiska problem har tidigare definierats som ett ekonomiskt problem med sociala effekter.

– Men idag kan vi betrakta det som ett kulturellt problem med psykosociala följder. Problemet har verkligt djupgående grundvalar som handlar om attityder, mentaliteter och trosföreställningar.

Ernesto Alayza lyfter fram begreppet ”Option for the Poor”, som är en av de grundläggande principerna i det katolska sociala tänkandet. Där formas ett förhållningssätt till fattigdom som bygger på människors ansvarstagande för varandra.

– Om vi menar att livet måste vara rikt för alla, och att jordens resurser är till för alla, så måste vi erkänna fattigdom som orättfärdigt och inte mänskligt.

GRUPPSAMTAL

Mot denna bakgrund samlades en av grupperna för samtal med utgångspunkt i några definierade frågor.

Inledningsvis handlade samtalet om de särskilda resurser religionen kan tillföra i utvecklingsarbetet. Här lyftes religionens roll som en *förenande kraft* fram, och dess *holistiska syn på tillvaron* med ett *transcendent perspektiv* som bidrar till *gränsöverskridande synsätt* och *motverkar självcentrering* och bidrar till att *förklara sådant som är svårt att uttrycka*. Det *eskatologiska perspektivet* med dess inslag av *hopp* anknyter till detta. Religionens perspektiv bidrar till att människor upplever *mening* och får *referensramar* som, till skillnad från mycket annat i dagens situation, är *bestående* samt ger förankring både bakåt och framåt i tiden.

Dessa andligt präglade resurser kompletterades med religionens kvaliteter som *förenande kraft med gräsrotskontakt* och tillgång till möjlighet att *mobilisera* många människor, och som kan ha förutsättningar att *hantera motsättningar* och kanalisera ekonomiskt *givande*, samt erbjuda kanaler för omfattande *kommunikation*.

När frågan om religionens problematiska aspekter ställdes blev svaret kort och gott: Samma saker fast deras nackdelar. Särskilt nämndes risken att religionen hävdar *monopol på sanningen* och vägen till frälsning, samt främjar *exkluderande resonemang*. Till detta fördes också konstaterandet att det ofta finns en diskrepans mellan vad religionen lär och vad som faktiskt levs.

Hur kan då religionen ha inflytande över fattigdoms-bekämpning och fördelning av välfärd?

Frågan väckte omfattande diskussioner, som tydligt tog en ny vändning när en av deltagarna uttryckte synpunkten att fattigdom egentligen inte är problemet. Vi borde i stället flytta blicken och se problematiken kring välfärd. Frågan är inte varför vissa människor är fattiga – frågan är varför bara vissa människor har tillgång till välfärden!

Synpunkten stöddes av de övriga i gruppen, och samtalet kom att handla allt mer om förändrad livsstil hos flertalet människor.

I gruppen gavs också exempel på att religionen ibland står alltför nära den makt som inte verkar till förmån för de fattiga, och att religiösa organisationer bidrar till att konservera dåliga strukturer. Här ställdes också frågan ”hur ser kopplingen ut mellan kristendom och korruption?”, utan att direkt besvaras.

Några av gruppens deltagare var angelägna att återkomma till frågan om fokuseringen på välfärd snarare än på fattigdom, och på ämnet livsstilsförändring. Konstaterandet att det finns människor som aktivt väljer att helhjärtat inrätta sitt liv efter vad man upplever är rätt, medan andra inte förmår bryta sig ur bekvämlighet eller andra bindningar vid den rådande situationen, föranledde en av deltagarna att vid flera tillfällen ställa frågan ”Var är ’the tipping point’ där vissa människor gör detta modiga val?” Bland exemplen nämndes människor i det forna Jugoslavien som vägrade godta att deras grannar skulle ses som fiender.

Gruppen diskuterade också vilka utmaningar som finns i mötet mellan religiösa och sekulära aktörer i utvecklingsarbetet. Här betonades självkritiskt och utmanande vikten av att de religiösa organisationerna verkligen bearbetar vilken betydelse och roll det religiösa har i deras verksamhet, i synnerhet när man agerar finansierad av sekulära bidrag.

Samtidigt utmanades försiktigheten kring den religiösa identiteten av frågan: ”Vad är det för fel när en kyrklig organisation blir stark och på så vis bidrar till samhällets utveckling?”

Som en kontring på den frågan ställdes en annan fråga: ”Är detta den religiösa organisationens utmaning, eller är det regeringens utmaning – respektive Sidas?”

Samtalet kopplade till sist över till konferensens syfte, där en av representanterna för de arrangerande organisationerna sa:

– Vi vill att Sida ska vara med och reflektera över dessa frågor. Vi vill inte i första hand fokusera på vad som är rätt och fel. God utveckling är alltid kontextuell. Vi behöver nya ingångar i samtalet om vår roll och uppgift, i stället för att alltid börja i frågan om vi ägnar oss åt evangelisation eller inte. Den intressanta utgångspunkten är i stället: ”Har vi bidragit till att människor får sin värdighet?”

Samtal om demokrati och jämställdhet

INLEDNING

Beena Sebastian, ordförande för Cultural Academy for Peace, Indien

Beena Sebastian använder sitt hemland Indien som plattform för sin framställning. Hon konstaterar att principen om jämlikhet mellan könen finns inskriven i landets konstitution – ja konstitutionen till och med bemyndigar staten att agera för positiv diskriminering till kvinnors förmån.

Hon konstaterar att denna utveckling inspirerats av kvinnorörelsen tillsammans med ett brett nätverk av icke-statliga organisationer, inklusive församlingsbaserade religiösa grupper, med stark förankring på gräsrotsnivå och djup kännedom om kvinnors situation.

– Trots detta finns fortfarande ett stort avstånd mellan å ena sidan de mål som uttrycks i konstitution, lagstiftning, policies, planer, program och de mekanismer som relaterar till dem, och å andra sidan den verklighet som präglar kvinnors situation i Indien.

Beena Sebastian menar att den rådande ojämlikheten bygger på underliggande orsaker som relaterar till *sociala och ekonomiska strukturer, patriarkala system och religiösa traditioner, beteenden och rättesnören*.

Följden av situationen är att kvinnor, speciellt i svaga och utsatta grupper, har bristfällig tillgång till utbildning, hälsa och resurser.

– Därför förblir de marginaliserade, fattiga och socialt uteslutna.

I de flesta sociokulturella samhällen i Indien begränsas, enligt Beena Sebastian, kvinnors mänskliga rättigheter av religiösa, kulturella och traditionella beteenden som grundar sig på patriarkala normer. Den ökande religiösa fundamentalism som underbygger kvinnors underordnade ställning har dessutom medfört att frågor kring kultur, religion, etnicitet och andra frågor som berör identitet har blivit starkt politiserade.

– När religiösa texter tolkas av extremistiska tänkare och ledare, så hamnar inte alltid de religiösa traditionerna i harmoni med mänskliga rättigheter – i synnerhet kvinnors mänskliga rättigheter.

Men Beena Sebastian ser i Indien också att religiösa och andra sociala rörelser har positivt genomslag på utvecklingen av demokrati och jämställdhet. Hon menar att det i mycket tidiga historiska traditioner finns uttryck för strävan för jämlik-

het, vilket uttrycks såväl i muntlig berättartradition som i litterär och religiös skrifttradition. I senare tid har det följts av de kristna missionärernas initiativ till sekulära utbildningsinstitutioner som bidragit till spridandet av idéerna om jämlikhet och frihet. Kvinnorörelsen, konstitutionen och civila samhällsorganisationer är andra företeelser som bidragit positivt.

Bland annat p.g.a. dessa skeenden kan Beena Sebastian konstatera att det i situationen för kvinnor i Indien trots allt finns en rad positiva förändringar att redovisa:

- ökande antal kvinnor i utbildning – även högre utbildning
 - mycket goda studieresultat för kvinnor på alla utbildningsnivåer
 - kvinnor är synliga i alla samhällsområden, även de som tidigare var utpräglade manliga (polis, försvar etc.)
- Kvinnorna är på gång!

GRUPPSAMTAL

Deltagarna drog i samtalet slutsatsen att demokrati och traditionella religiösa värderingar är förenliga. Man menade att religion och demokrati måste gå hand i hand, eftersom religion är ett sätt att tänka och leva på, som är integrerad i det övriga livet.

I samtalet betonades dock att de heliga skrifterna inte kan användas som instruktioner till demokrati, eftersom dessa skrifter är äldre än demokratin. T.ex. Bibeln måste alltså tolkas i den aktuella kontexten om den ska ha en positiv inverkan på demokrati och jämställdhet.

Man konstaterade dock att inte alla religiösa ytringar leder till demokrati. Det gäller därför att urskilja de element i religionen som stödjer demokratiutvecklingen.

I samtalet lyfte gruppen också fram det faktum att makt tyvärr ofta är drivkraft även för religiösa ledare. I många religiösa församlingar finns en hierarki och ett förhållningssätt som undertrycker ifrågasättande och utnyttjar människors svaghet och okunskap.

Att urskilja maktbegär från drivkraften till att hjälpa är därför en stor utmaning, vilket kan vara komplicerat när den religiösa övertygelsen ligger till grund för agerandet. Därför är det angeläget att i de religiösa sammanhangen ta sig an frågor kring hierarki och makt.

Gruppen menade att riktlinjer för jämställdhet måste implementeras i de religiösa samfundet, men att det måste ske med lyhördhet för den faktiska situationen, och med förankring på gräsrotsnivå. En kvinnlig ledare kan till exempel inte med självklarhet tillsättas i en kyrka i ett muslimskt område, eftersom det kan få negativa konsekvenser för den lokala kyrkan och de individer som relaterar till den. Kyrkan kan dock förespråka jämlikhet och vara ett gott exempel så att anhängarna av religionen också eftersträvar dessa värden.

I gruppen diskuterade man också det faktum att religiösa organisationer i många fall undviker att samverka med andra organisationer, trots att de kan ha många gemensamma avsikter. Ökad samverkan, menade man, kan bidra till att begränsa utvecklingen av extrema element samtidigt som det ger ökad kraft åt de gemensamma förändringsintentionerna.

Religionernas tillgång till många människors uppmärksamhet, samt kanaler och strukturer för kommunikation och lärande lyftes fram som en värdefull tillgång i strävan att utveckla demokrati och jämställdhet.

Gruppen diskuterade också det faktum att många religiösa traditioner innehåller element som står i direkt motsats mot jämställdhet.

– Vi måste prata om dessa problem, menade man, inte gömma undan dem. Vi måste ”unlearn learnt behaviour”.

Frågan ”hur gör vi detta?” lämnades dock för stunden utan åtgärd, som en öppen utmaning.

När det gäller mötet mellan religiösa och sekulära aktörer i utvecklingsarbetet lyfte gruppen fram dessa perspektiv.

- Vi möter misstänksamhet från andra aktörer som tror att vi bara är ute efter andras själar och inte är lika professionella som de.
- Vi har ofta olika referensramar, så vi behöver lära oss varandras språk. En teknisk biståndsterminologi går inte hem i moskén eller i kyrkan; där fungerar det bättre att tala om rättfärdighet eller rättvisa. Om vi å andra sidan använder vårt eget språk för mycket och i fel sammanhang riskerar vi att skrämma bort varandra.
- De trosbaserade organisationerna tenderar att tro att passionen ska ”göra arbetet” och förbättra världen. Vi har mycket att lära oss från sekulära organisationer, t.ex. Sida, samtidigt som vi måste behålla vår identitet så att vi har tillgång till våra religiösa resurser.
- Vi påverkas av organisationer som Sida, ibland på ett positivt sätt och ibland på ett negativt sätt.
- Sida är inte gräsrotsbaserat, därför har vi bättre förutsättningar att sprida budskapet till folket.
- Vi måste också försöka utveckla våra egna idéer om utveckling och fattigdom, och inte enbart vara beroende av Sidas definitioner.

Samtal om konflikt och försoning

INLEDNING

Dr Isaiah M Dau, Sudan Pentecostal Church, Kenya

Med utgångspunkt från tre övergripande frågor reflekterar den sudanesiske pastorn och doktorn Isaiah M Dau under rubriken – The role of religion in development.

Dr Dau ger följande perspektiv:

Religion och tro påverkar det mänskliga livet och människans/samhällets utveckling. Detta faktum går inte att bortse från, och därför kan också religion påverka i såväl positiv som negativ riktning. Dr Dau menar att religionen kan missbrukas och misstolkas på ett sätt som driver konflikter i en negativ riktning och som försvårar försoning och utveckling. Det finns enligt honom inte något i religionen som legitimerar beteende, handlingar och tankesätt som driver konflikter i riktning mot våld. I en passage säger Dr Dau t ex följande:

– Om religion missbrukas eller misstolkas kan det skapa konflikt. Men om den används och tolkas korrekt kan den resultera i försoning och bidra till fred.

Med utgångspunkt från ett bibliskt perspektiv så existerar, enligt Dr Dau, en konflikt inom människan, som kommer till uttryck i våra relationer. Det är en konflikt med Gud, med oss själva och därför också med andra människor. Fred och försoning bör sökas på samtliga av dessa tre nivåer. Innbörderna av fred och försoning är också rättvisa, sanning, erkännande/ ånger, dialog, förlåtelse, reparation, möjlighet/andra chans, respekt, jämlikhet, öppenhet och enhet.

Religion innehåller därmed värden som stärker möjligheterna, och är en förutsättning för försoning.

Alla religioner strävar efter att minska fattigdom och lidande – en värdering som Dr Dau menar delas av sekulära aktörer som är verksamma inom det internationella utvecklingssamarbetet. Det är viktigt att uppmärksamma denna likhet.

Å andra sidan tycks västerländska humanitära organisationer ha svårt för att uppfatta och erkänna religionens grundläggande betydelse, då de desperat försöker separera det sekulära och det spirituella. I de flesta världsreligioner görs ingen sådan uppdelning.

Dr Dau pekar också på en risk att religiösa aktörer kan bli alltför fokuserade på det eviga och det som ligger bortom nuet och det världsliga. Även de gör sig alltså skyldiga till en uppdelning som inte är möjlig. Konsekvensen blir att religionen blir irrelevant i det konkreta arbetet för utveckling här och nu.

Den gemensamma utmaningen för både religiösa och sekulära aktörer är att erkänna människans alla behov, utan att polarisera den mänskliga personen. De tidiga kristna missionärerna förstod den här balansen, menar Dr Dau, då den upprättade såväl kyrkor som skolor och sjukvårdsenheter, d.v.s. något för själen, hjärnan och kroppen.

För att åstadkomma en positiv relation mellan religion och utveckling, bör religiösa övertygelser erkännas såsom en integrerad aspekt av mänsklig utveckling. Utveckling är med andra ord inte endast ett sekulärt företag och/eller projekt, utan också ett religiöst. Av detta följer att religiösa samfund och sammanslutningar bör vara involverad i utvecklingsprojekt så att ägarskap i utveckling stärks och säkerställs.

När man erkänner religionens betydelse för utveckling bör också man, menar Dau, uppmärksamma att det finns en spänning mellan religion och utveckling. Religion och utveckling relaterar till varandra, men är inte samma sak. Ambitionen måste vara att få dessa att komplettera varandra, så att grundläggande mänskliga behov tillgodoses.

GRUPPSAMTAL

Vad i religionen skapar drivkraft för engagemang i konfliktlösning och försoning? Den frågan inledde gruppssamtalet, som efter en kort process sammanfattade detta svar:

- Det finns ett fredsbudskap i varje religion
- Idéer om försoning finns i alla religioner
- Konflikter är en del av livet och kan vara en möjlighet
- Det handlar om hur konflikter hanteras och hur de kan transformeras
- Det är viktigt att acceptera olikheter och andra människor
- Det är viktigt att undvika generaliseringar och istället ha ett undersökande förhållningssätt kring vad som gäller i varje fall och i olika sammanhang

Det efterföljande samtalet antydde att de utgångspunkter som Dr Dau presenterade i den introducerande reflektionen i stort sett delades av gruppens deltagare. I princip samtliga av gruppens deltagare gav uttryck för perspektiv som försvarar religionens kärna såsom fredlig.

Kanske var det Riad Jarjour, President of Forum for Development, Culture and Dialogue (FDCD), som gav den tydligaste kritiken av religionen såsom motståndare till utveckling, och att den sekulära staten kan skydda människor. Religionen, menade han, måste reformeras.

Vidare uttrycktes erfarenheten av att religiösa ledare begått de mest fruktansvärda brott mot andra människor, då de hjälpt till i folkmord och annan våldsaktivitet. Legitimiteten och möjligheterna för religionen att spela en konstruktiv roll

för försoning och fred minskar i samband med att sådana ledare gjort vad de gjort.

Att synliggöra religionen som en positiv kraft, då våldets pådrivare, försvarare och medlöpare är så synliga markerades som en mycket stor och svår utmaning.

Som möjlighet nämndes att man från olika religioner och grupper kan göra konkreta saker tillsammans, att man kan ha ett förhållningssätt som innebär att man lyssnar till och respekterar varandra, utan att försöka förändra den andre. Att intressera sig för sin egen religion, ha ett reflekterande och sökande förhållningssätt, ger också större möjlighet för att lära sig något om någon annans religion.

I det efterföljande resonemanget betonades att kampen för fred och försoning måste bedrivas på två fronter; dels den inre kampen mellan ont och gott i varje människa, dels en öppen social och politisk kamp mot orättfärdiga system, med krav på förändring.

Som en sammanfattning av samtalet, listades följande punkter. Först en rad positiva konstateranden som visar på möjligheter:

- Det finns ett åtagande och kallelse för försoning i varje religion
- Alla religioner innehåller ett synsätt om andra människor som sina bröder och systrar
- Det finns redskap och strategier för försoning i varje religion
- Det finns redskap för att lära känna sig själv inom varje religion
- Det är viktigt att hitta freden inom sig själv
- Religionen är också kollektiv och relationell
- Det finns ett språk för försoning

Därefter några problem som blivit tydliga i samtalet:

- Generaliseringsfällan som innebär att man inte undersöker och ser saker i ett sammanhang
- Religionen kan bli ett verktyg för dem som har verklig makt

Till sist några punkter som togs upp som vägledande för hur religion påverka konfliktlösning och försoning:

- Erkänn den kamp som pågår inom varje människa
- Demonisera inte andra
- Religiösa berättelser kan fungera som vägledare
- Religiösa ledare behöver agera för försoning och fred
- Religiösa organisationer och samfund kan agera innan våldsamma konflikter bryter ut
- Se sammanhanget, t ex relationen mellan religion och traditionella värderingar

Samtal om klimaträttvisa och utveckling

INLEDNING

Nafisa Goga D'souza Från Laya, Indien

Nafisa Goga D'Souza företräder ett indiskt nätverk kring etik och klimatförändringar (Indian Network och Ethics and Climate Change), som ger de marginaliserade en röst i klimatdebatten.

– Vi tror på att lyssna till deras röster och konstatera att de inte bara är offer, utan också att de har potential att skapa förändring.

Nafisa Goga D'Souza menar att klimatfrågan och fattigdomskrisen är sammankopplade, eftersom fördelningen mellan fattiga och rika har möjliggjort att 20 procent av världens befolkning förbrukar 86 procent av dess tillgångar – en förbrukning som resulterar i de utsläpp som bidrar till klimatförändringar som drabbar de fattiga.

– Nords ekologiska skuld till Syd är större än den summa pengar som Syd är skyldig Nord, konstaterar hon.

Konsekvensen av den rådande situationen är att de som inte är ansvariga för problemen är de som drabbas av dem.

Utifrån den verklighetsbeskrivningen konstaterar Nafisa Goga D'Souza att klimatkrisen är ett globalt problem i en ojämlik värld. Men detta problem hanteras i en pinsamt långsam process, där talet om rättvisa bara är en munnens bekännelse och förhandlingarna präglas av att olika nationer skyller på varandra.

Vilken roll kan då de religiösa institutionerna ha?

Nafisa Goga D'Souza menar att de kan bevara det allmänna samvetet i ett sammanhang där förhandlingarna präglas av egenintressen, och lyfta fram perspektiv kring etik och rättvisa när nya lösningar föreslås. Hon menar också att de religiöst baserade organisationerna och utvecklingsaktörerna måste samverka kraftfullt, eftersom dessa aktörer värnar om den marginaliserade majoriteten.

Situationen kräver, enligt Goga D'Souza, ett paradigmskifte när det gäller synen på utveckling. Idag har den en exploaterande karaktär, som bl.a. bygger på synen att lycka skapas av materiella tillgångar.

Utifrån detta är utmaningen för de religiösa organisationerna i klimatdebatten att

- visa på de väsentliga frågorna för det globala samhällets långsiktiga överlevnad

- behålla det övergripande perspektivet, i stället för att förlora sig i de små detaljerna
- våga behandla de obekväma livsstilsfrågorna
- bidra till att frågor om rättvisa och långsiktiga lösningar för en bättre värld blir centrala i klimatarbetet

GRUPPSAMTAL

Nafisa Goga D'Souzas presentation av klimatförändringarna accepterades av alla i gruppen som en riktig beskrivning av vad som påverkar det globala ekosystemet i dag.

När deltagarna skulle ge sin bild av vad det är i religionen som är drivkraften att engagera sig i klimatfrågan blev dock skillnader tydliga när det gäller angreppssätt och prioriteringar. Nordrepresentanterna lyfte inledningsvis upp möjligheten att länka den finansiella krisen med klimatkrisen för att finna vägen till en grön alternativ ekonomi som en möjlighet. Både Agnes Aboum och Nafisa lyfte upp hur marginaliserade människor i Syd redan erfarit och påverkats av klimatkrisen. Den existerar mycket påtagligare i deras värld, men retoriken och förhandlingsspråket kring klimatfrågan är inte deras språk och finanskrisen är inte heller deras första bekymmer. De står snarare utanför den globala ekonomin och ses som ointressanta på grund av den ”fattigdom” de tilldelats.

Mycket snart stod det dock klart att klimatkrisen inte skapar någon konflikt i de religiösa sammanhangen. Minsta gemensam nämnare för alla är att klimatkrisen är global och att fattiga människor drabbas hårdast. Bland religionerna finns en gemensam värdegrund i respekten av skapelsen som helig. De har också resurser att förmedla sina grundläggande värderingar i möten med många människor i sina respektive sammanhang, och också möjlighet att fånga upp människors verkliga berättelser.

Under diskussionen utkristalliserades ett mönster: Det är nödvändigt att ha olika strategier för olika kontinenter och länder. Det behövs t.ex. konfliktförebyggande lösningar runt tex vattenfrågan i många afrikanska länder, det behövs bättre ved- och solugnar i Indien, liksom andra småskaliga lösningar – men i stor omfattning för att både anpassa sig till klimatkrisen och utveckla livet bort från fattigdom.

Även synen och förväntningarna på vad trosbaserade organisationer är och kan göra skiljer sig åt för olika länder och regioner. T.ex. är kyrkorna i Afrika relativt särskilda från övriga civila samhällsorganisationer och har hierarkiska traditioner med rötter i västvärldens mission. De skiljer sig därför från de traditionella afrikanska religionerna bland ursprungsbefolkningarna, som är mest marginaliserade bland religiösa organisationer.

I Indien, däremot, med sina många religioner och relativt fåtal kristna är det svårt att tydligt urskilja de religiösa rörel-

serna från sociala rörelser och lokala gräsrotsrörelser. De är alla verksamma som civila samhällsorganisationer och inriktade på deltagande demokratiskt inflytande på lokal nivå.

De flesta religiösa organisationerna i Syd, särskilt på landsbygden, saknar västvärldens klimatexpertis och lobbyinriktad verksamhet inom sina organisationer. Språket som klimatfrågan diskuteras med är naturvetenskapligt och förhandlingstekniskt. Det är långt ifrån vad som formuleras bland bybor ute på afrikanska eller indiska landsbygden. Men upplevelserna av klimatkrisen är gemensam. De religiösa organisationernas har dock sammantaget relativt goda förutsättningar att göra fattiga människors erfarenheter och språk tydliga för politikerna som är ansvariga varje lands nationella klimatpolitik.

Alla var överens om att religionen har andlig kraft och värderingar som ett bidrag till klimatfrågans lösning. Dessa värden är en bra grund för att stimulera en alternativ livsstil och en annan syn på tillväxt än den som rått under 1900- talets expansion. De kan därför delta i en etikdebatt om klimaträttvisa och möjligheten för fattigas röster att höras och nå även de mäktiga. Här behövs allas röster, muslimer, hinduer, traditionella religioner, kristna.

Ett stort problem, enligt sydperspektivet i gruppen, är dock att Nord eller Västs människor inte är beredda på att ändra sina produktionsmetoder och sin livsstil fast fattiga människor i Syd redan har nåtts av den faktiska klimatkrisen. Här har religionen en stor roll att spela genom att bidra till dialogen mellan Syd och Nord i det paradigmskifte som behövs. Ett allvarligt trovärdighetsproblem är dock att de kristna inte är särskilt lämpade att tala om klimatet, med tanke på hur västvärlden hittills har styrt stora delar av den ekonomiska tillväxten utifrån samhällen som präglats av kristna värderingar.

En sista slutsats i samtalet var att de religiösa organisationernas tydligaste utmaning är att ta tillbaka sin verkliga roll som social rörelse bland människor som lever enkla, vardagliga liv, och att behålla fötterna på marken.

För Nord betyder det att på kort sikt på hemmaplan fortsätta påverka transporter och CO₂-utsläpp, och på lång sikt att så för att skörda en ny alternativ inställning till hur vi ska sköta om skapelsens verk, d.v.s. planeten med sitt sköra ekosystem, och rättvist fördela resurserna bland alla.

För Syd är klimatkrisen mest ett utslag av ojämlikhet och fattigdom, men för utvecklingen i Indien och Kina behövs också en grön alternativ ekonomi som kopplar finanskris och klimatkris och ser miljövänliga alternativ.

Förmågan att förmedla hopp är religionens styrka, enligt deltagarna i gruppsamtalet. Om det används i rätt syfte, så att människors delaktighet ökar i den existerande världen på jorden är det ett grundläggande värde för religionens roll inom utvecklingssamarbetet.

Summering av konferensen

Konferensens facilitator Agnes Aboum inbjöd till sist två av deltagarna att personligt reflektera kring det som bearbetats under dagarna. De två var Lena Ingelstam, chef för Sidas team *Civila samhället* inom avdelningen *Samverkan med aktörer* och Diakonias generalsekreterare Bo Forsberg.

Lena Ingelstam reflekterade över den utveckling som pågår där begreppet ”bistånd” ersätts av begreppet ”utveckling”. Detta ingår, menade hon, i ett nödvändigt holistiskt angreppssätt, som tar förståelsen av varje enskilt sammanhang på största allvar.

I synnerhet i det sekulära landet Sverige är det angeläget att reflektera över att de människor vi möter i utvecklingssamarbetet lever i ett mycket mer religiöst sammanhang än vi själva.

– Vi har ett litet glapp här, konstaterade hon och skickade därmed med en viktig frågeställning kring de värderingsgrunder som är så viktiga i samarbetet.

Lena Ingelstam betonade också de religiösa organisationernas betydelse för att överföra nationell politik till människor på gräsrotsnivån. Och till sist dristade hon sig att utmana de närvarande religiösa organisationerna:

– När de trosbaserade organisationerna tar en plats på utvecklingsarenan måste de också försäkra sig om att de själva bygger på demokratiska värden! Tyvärr så ser jag en del sådana organisationer som inte motsvarar de idealen.

I samband med att konferensens facilitator Agnes Boum lämnade över till näste talare passade hon också på att lämna två viktiga utmaningar som en följd av de samtal som förts. Först betonade hon vikten av att agera inför klimatmötet i Köpenhamn:

– Hur kan vi föra in levande människors verkliga berättelser och erfarenheter i policydiskussionerna?

Därefter utmanade hon gästerna från syd att föra tillbaka vad som sagts till sina organisationer, och vilken betydelse det har i deras kontext. Hon skickade också med utmaningarna från bl.a. Lena Ingelstam och Carole Rakodi, om skillnaden mellan vad de religiösa organisationerna undervisar, och vad som uttrycks i praktisk handling.

Bo Forsberg lovordade konferensen som han menade medfört en hel del konkreta förslag, trots att arrangörernas ambitioner i första hand var att öppna ett samtal om utveckling och religion, som ett första steg i en viktig process.

– Och det kommer att följas upp. Vi kommer att återkomma med förslag, lovade Bo Forsberg, med tydlig adress till Sidas representanter i lokalen.

– Det kommer också att bli en uppföljning bland de svenska kristna ramorganisationerna och vi vill även fortsätta dialogen med er som partners i hela världen.

Bo Forsberg lyfte fram själva samtalets betydelse för utvecklingen – försöken att förstå, trots alla motsägelser.

– Det finns en gemensam förståelse, betonade han. Vi tror på en Gud som har världen i sin hand. Vi tror på liv, värdighet och rättvisa – ord som återkommer oavsett religion.



Hur går vi vidare?

Konferensen planerades av en grupp som representerar de arrangerande organisationerna Svenska kyrkan, Svenska missionsrådet, Diakonia och PMU InterLife. Efter konferensen har gruppen funderat över hur tankarna från seminariet ska förvaltas vidare. Här redovisar de sina intentioner:

Religionernas betydelse ser ut att öka i världen i stort. Trosbaserade organisationer har spelat och spelar en viktig roll i utvecklingsarbetet, både i Sverige och internationellt. Men relationen mellan religion och utveckling behöver utforskas ytterligare och kunskapen bör omsättas i handling.

Följande är några saker som vi skulle vilja se hända när det gäller synen på religion och utveckling:

- att vi får en bredare syn på utveckling och bistånd; att utveckling är mycket mer än modernisering
- en ökad förståelse för religionen som en meningsskapande och hoppingivande kraft
- att religion inte bara ses som en privatsak utan att religionen självklart har en plats i det offentliga rummet
- en öppnare, positivare och mer nyanserad syn på religionens roll i utvecklingssamarbetet, även om vi också är medvetna om att religionen inte alltid är en del av lösningen utan också kan vara en del av problemet
- att vi får nya ingångar i samtalet om religionens roll och uppgift i utvecklingssamarbetet
- att vi undviker att generalisera om religion och utveckling utan att vi istället söker en förståelse utifrån den lokala kontexten
- att vi arbetar mer på att identifiera gemensamma intressen mellan religiösa aktörer och andra aktörer
- att Sida och enskilda organisationer självklart inbjuder även religiösa organisationer och aktörer till dialog och medverkan i utvecklingsarbetet
- att UD, Sida och enskilda organisationer uppmärksammar att religionen är en viktig del av både omvärlds- och aktörsanalysen
- att även om vi tror på värdet av en sekulär stat, så bör statens neutralitet inte uppfattas som ett hinder för ett fruktbart samspel mellan staten å ena sidan och religionerna/ det civila samhället å den andra sidan.

Tänkbara vägar att nå dit skulle kunna vara:

- att sprida rapporten från seminariet till människor och institutioner som vi tror kan ha intresse för dessa frågor
- att fördjupa oss själva som kristna missions- och biståndsgorganisationer och se vad vi bör göra för att förändra oss i den riktning som angetts ovan
- att inbjuda till och delta i seminarier/mötesplatser där relationen mellan religion och utveckling kan ytterligare belysas, t.ex. genom riksdagsseminarier tillsammans med övriga ramorganisationer och tjänstemän på Sida
- att även fortsättningsvis bevaka vad som sker på forskningsfronten och att odla kontakterna med RaD, DFID, holländska UD och Knowledge Forum on Religion and Development Policy m.fl.
- att föra en dialog med UD och Sida för att få veta hur de ser på förhållandet mellan religion i förhållande till utveckling och säkerhet samt ställa frågan vad de vill göra för att ta tillvara de resurser som finns i religionen.

Deltagarlista

Ernesto Alayza, Participant, Bartolomé de las Casas Institute,
Peru
Margareta Andermo, Trainer, journalist, Swedish Ecumeni-
cal Women's Council, Sweden
Maud Andersson, Coordinator, PMU InterLife, Sweden
Doo Mary Joyc Aphane, Ms, Lutheran Development Service,
Swaziland
Abed Basilious, Director, Delta Ministries, Cyprus
Beena Sebastian, Chairperson, Cultural Academy For Peace,
India
Lena Boberg, Head of Research and Development, Swedish
Mission Council, Sweden
Görel Byström Janarv, Campaign Officer, Diakonia, Sweden
Muhammed Muzzammil Cader, Moderator and Nat. Coordi-
nator., SAMADANA/M, Sri Lanka
Jeyakumar Daniel, Director for India, The Leprosy Mission
Trust India, India
Isaiah Dau, Dr, Sudan Pentecostal Church, Kenya
Andreas D'Souza, Professor/Director (Rtd.), Henry Martyn
Institute, India
Gunnel Ericson, Director, The Leprosy Mission Sweden,
Sweden
Bo Forsberg, General secretary, Diakonia, Sweden
Nafisa Goga D'Souza, Executive Director, Laya, India
Margareta Grape, Director international affairs, Svenska
kyrkan/Church of Sweden, Sweden
Jan Henningsson, Senior Advisor, Foreign Ministry (UD
MENA), Sweden
Jan-Erik Henriksson, Organizational Development Officer,
Swedish Mission Council, Sweden
Emma Hernborg, Press Officer, Diakonia, Sweden
Lena Helena Ingelstam, Head of team Civil Society, Sida,
Sweden
Viktoria Isaksson, Communications Officer, Swedish Mission
Council, Sweden
Petter Jakobsson, Education & Mobilization Officer, Diako-
nia, Sweden
Riad Jarjour, General Secretary, Dr., Arab Group for Chris-
tian Muslim Dialogue, Lebanon
Peter Karanja Mwangi, Rev Canon, National Council of
Churches of Kenya, Kenya
Bengt Klingberg, Coord. Organisation Development, PMU
InterLife, Sweden

Jenny Krisch, Programme officer/advisor, Sida /CIVSAM, Sweden

Olle Kristenson, Policy advisor in theology, Church of Sweden, Sweden

Ruby Lavarias, Social Worker/Mrs., Alliance of Christian Development Agencies, Philippines

Karin Lawenius, Communications officer, Church of Sweden, Sweden

Niclas Lindgren, Director, PMU InterLife, Sweden

Stig Lundberg, Exec Progr. Officer Afr.& Middle East, Church of Sweden, Sweden

Erik Lysén, Policy Director, Church of Sweden, Sweden

Ramadhan Yahaya Mbonia, Ex. Secretary-Cum Project Manager, TRACED-Tanzania, Tanzania

Sven-Olof Möller, Coordinator, PMU InterLife, Sweden

Darwin Alexis Mondragon Sanchez, Advisor/Facilitator, PMU InterLife, Sweden

Dariya Mukasoni, Director, Nyamata Hospital, Rwanda

Merab Mulindi, Women Desk Coordinator, Inter-Faith Action For Peace in Africa (IFAPA), Kenya

Joaquina Nhanala, Bishop, United Methodist Church, Mozambique

Eva Christina Nilsson, Secretary General, Swedish Mission Council, Sweden

Marit Norén, Policy advisor Mission Theology, Church of Sweden, Sweden

Sobia R. Öberg, Intern, Plan Sverige, Sweden

Carole Rakodi, Prof, University of Birmingham, UK

Elisabeth Sandlund, Editor, Dagen, Sweden

Joel Sverker, Desk Officer, Swedish Mission Council, Sweden

Birger Thureson, Opinions Work Consultant, PMU InterLife, Sweden

Frank Ubachs, Policy Advisor, Ministry of Foreign Affairs, Netherlands

Joel Urumpil, CEO, Chetna Bharati, India

Sida arbetar på uppdrag av Sveriges riksdag och regering för att minska fattigdomen i världen. Det kräver samarbete och uthållighet. Genom utvecklingssamarbete stödjer Sverige länder i Afrika, Asien, Europa och Latinamerika. Varje land ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

RELIGIONENS ROLL I UTVECKLINGSSAMARBETET

GLOBAL

Religionens betydelse ser ut att öka i världen i stort. Trosbaserade organisationer har spelat och spelar en viktig roll i utvecklingsarbetet både i Sverige och internationellt. För att utforska religionens roll i utvecklingssamarbetet genomförde Svenska Kyrkan, Svenska missionsrådet, Diakonia och PMU InterLife ett internationellt seminarium våren 2009 som dokumenterades av Sida Partnership Forum.



STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE

Adress: 105 25 Stockholm
Besök: Valhallavägen 199
Telefon: 08-698 50 00. Fax: 08-20 88 64.
E-post: sida@sida.se www.sida.se

